

VÀI SUY NGHĨ VỀ CÔNG TÁC QUẢN LÝ VÀ HOẠT ĐỘNG KH&CN

GS.TS PHẠM GIA KHÁNH

Chủ nhiệm Chương trình KC10

Trách nhiệm của Ban chủ nhiệm chương trình trong việc xác định nhiệm vụ KH&CN

Xác định nhiệm vụ KH&CN là một trong những việc làm quan trọng nhất đảm bảo cho một nhiệm vụ KH&CN thành công và đạt hiệu quả cao, do đó góp phần quan trọng cho một chương trình KH&CN hoàn thành mục tiêu của chương trình.

Thông tư 06/2012/TT-BKH&CN (sau đây gọi tắt là Thông tư 06) đã hướng dẫn rất rõ các căn cứ, yêu

Ngày 18.6.2013, tại kỳ họp thứ 5, Quốc hội khóa XIII đã thông qua Luật Khoa học và Công nghệ (KH&CN) 2013. Các nhà khoa học vô cùng phấn khởi và đặt nhiều kỳ vọng vào Luật này, vì Luật ra đời sẽ tạo nền tảng pháp lý cơ bản giải quyết triệt để những bất cập, vướng mắc đang cản trở sự phát triển của KH&CN, đồng thời cũng tạo điều kiện thuận lợi cho các nhà khoa học có thể đóng góp nhiều hơn, hiệu quả hơn cho sự phát triển của nền KH&CN nước nhà.

Một trong ba nhiệm vụ trụ cột mang tính đột phá trong hoạt động KH&CN là: tiếp tục đổi mới cơ chế quản lý và hoạt động KH&CN. Để Luật KH&CN sớm đi vào cuộc sống chắc chắn còn nhiều việc phải làm. Nhân dịp Luật KH&CN 2013 có hiệu lực và Ngày KH&CN Việt Nam (18.5) lần đầu tiên được tổ chức, tác giả đóng góp một vài ý kiến về công tác quản lý và hoạt động KH&CN trong các chương trình KH&CN trọng điểm cấp nhà nước.

cầu, nguyên tắc và quy trình xác định một nhiệm vụ KH&CN. Nếu các đơn vị liên quan thực hiện một cách nghiêm túc các hướng dẫn này thì chắc chắn các nhiệm vụ KH&CN đặt ra là chuẩn xác. Song trong thực tế thì không như vậy. Phần lớn các đề xuất nhiệm vụ KH&CN của các tổ chức, cá nhân không dựa vào các căn cứ đề xuất đặt hàng, yêu cầu đối với đề tài/dự án của chương trình và nguyên tắc xác định nhiệm vụ KH&CN Bộ KH&CN đã đề ra, mà phần lớn họ chỉ quan tâm đến nhu cầu thực tế phát triển KH&CN của đơn vị mình hoặc sở thích của nhà khoa học. Còn bộ, ngành, địa phương chỉ có mỗi một việc là chọn lọc các vấn đề khoa học của các đơn vị đề xuất lập thành một danh mục đặt hàng để gửi sang Bộ KH&CN. Vì vậy chất lượng của các nhiệm vụ KH&CN thường rất hạn chế. Để có một nhiệm vụ KH&CN đáp ứng đầy đủ các yêu cầu trong Thông tư 06 thì vai trò của Ban chủ nhiệm chương trình rất quan trọng, vì đây là trách nhiệm chủ yếu của Ban chủ nhiệm chương trình (theo khoản

1, điều 5 Thông tư 06). Để làm tốt việc này, Ban chủ nhiệm chương trình phải quán triệt thật sâu sắc tinh thần của Thông tư 06 trong các Hội đồng tư vấn, vì kinh nghiệm bản thân cho thấy, nhiều thành viên trong Hội đồng tư vấn chỉ quan tâm đến tính khoa học và lợi ích của đề tài, không coi trọng mục tiêu và nội dung của khung chương trình. Do đó nếu không quán triệt đầy đủ tinh thần Thông tư 06 thì các nhiệm vụ KH&CN sẽ đi chệch mục tiêu của chương trình.

Vấn đề tuyển chọn và xét chọn

Việc tuyển chọn tổ chức và cá nhân làm chủ nhiệm và chủ trì nhiệm vụ KH&CN theo Thông tư 08/2012/TT-BKH&CN là chặt chẽ, đảm bảo tính khách quan và chính xác, vì tất cả thể hiện trong hồ sơ tuyển chọn. Điều này khắc phục được cơ chế xin cho. Song trong thực tế thì không phải lúc nào cũng như vậy, vì nhiều trường hợp chất lượng hồ sơ tuyển chọn không phản ánh trung thực năng lực, trình độ của cá nhân chủ nhiệm và cơ quan chủ trì đăng

ký tham gia tuyển chọn với nhiều lý do. Vì vậy, chỉ dựa vào chấm điểm hồ sơ thì vô tình đã loại bỏ một số nhà khoa học và cơ quan nghiên cứu có trình độ và tiềm lực KH&CN cao hơn ra ngoài, nhiều trường hợp trong hồ sơ chỉ thiếu một vài thủ tục hành chính cũng bị loại. Do vậy, nên mở rộng hình thức giao trực tiếp cho tổ chức, cá nhân thực hiện đề tài. Nếu vì lý do nào đó phải dựa vào hình thức chấm điểm để tuyển chọn thì nên coi trọng và tăng điểm ở mục “năng lực của tổ chức và các cá nhân tham gia tuyển chọn”.

Về việc giao nhiệm vụ trực tiếp, theo Thông tư 08 trong trường hợp có một hồ sơ tham gia tuyển chọn mà không đạt số điểm và các tiêu chí đề ra thì hồ sơ đó cũng bị loại. Điều này có nghĩa là nhiệm vụ KH&CN đã bị loại bỏ và không được đưa vào nghiên cứu. Việc này là không nên, vì một nhiệm vụ KH&CN đã được Bộ KH&CN phê duyệt được xây dựng rất công phu và thực sự cần thiết cho chương trình, thì cần phải đưa vào thực hiện. Vì vậy, trong trường hợp xét chọn không đạt thì nên thay việc xét chọn bằng việc bàn cách giúp đỡ, tạo điều kiện cần thiết cho một đơn vị nào đó được thực hiện nhiệm vụ này. Kinh nghiệm cho thấy, nhiều vấn đề khoa học được Nhà nước đặt ra vượt quá trình độ khoa học trong nước, nhưng vẫn giải quyết được do biết tập hợp sức mạnh của các cơ sở nghiên cứu, các nhà khoa học và hợp tác quốc tế.

Việc xác định kinh phí cho một nhiệm vụ KH&CN

Trong xác định kinh phí cho một nhiệm vụ KH&CN khó nhất là kinh phí thuê khoán chuyên môn, vì không có một tiêu chí nào có thể đo đếm được để tính toán. Vì thế, việc xác định kinh phí cho nội dung này thường mang tính “bốc thuốc”. Khi xây dựng kinh phí, chủ nhiệm đề tài cố liệt kê ra nhiều việc làm, nhiều chuyên đề khoa học để có nhiều kinh phí tương

xứng với công lao động của mình. Việc làm này là hình thức, đã làm các nhà khoa học mất rất nhiều thời gian vào những việc làm không cần thiết khi thực hiện đề tài. Việc định mức thuê khoán chuyên môn phải đúng với bản chất của nó là tiền công của nhà khoa học, tiền công này bao gồm lao động cơ bắp và lao động trí óc (trí tuệ, chất xám), trong đó trí tuệ và chất xám là quan trọng. Cho nên khi định mức kinh phí thuê khoán chuyên môn phải căn cứ vào mức độ khó về mặt KH&CN của đề tài, sự đầu tư về chất xám của người tham gia đề tài. Việc làm này là chính xác nhất nhưng không thể lượng hóa được, nó chỉ có thể dựa vào sự am hiểu của các nhà khoa học trong hội đồng thẩm định kinh phí.

Phát huy tính tự chủ, sáng tạo của các nhà khoa học

Trong thời gian qua, một trong những yếu tố ảnh hưởng đến tính tự chủ, sáng tạo của các nhà khoa học trong quá trình nghiên cứu đó là tính giằng buộc của các nhà khoa học với thuyết minh đề cương nghiên cứu. Bản thuyết minh đề cương nghiên cứu đã được Bộ KH&CN phê duyệt là cơ sở pháp lý để theo dõi, kiểm tra, đánh giá đề tài trong quá trình thực hiện, đặc biệt để đánh giá nghiệm thu khi kết thúc nghiên cứu. Việc làm này rất hợp lý về mặt quản lý và hành chính. Nhưng nó lại là cái lưới vô hình buộc nhà khoa học chỉ được hoạt động trong khuôn khổ của thuyết minh đề cương nghiên cứu, làm hạn chế sự chủ động, sáng tạo của các nhà khoa học trong quá trình nghiên cứu. Điều này trong nhiều trường hợp đã làm giảm chất lượng các sản phẩm khoa học và làm giảm hiệu quả đầu tư cho KH&CN vì:

Trong thực tế, nhiều thuyết minh đề cương nghiên cứu viết chưa tốt, có nhiều lý do như: thời gian viết hạn chế, đề tài nghiên cứu thường có nhiều chuyên ngành sâu, nhiều đơn vị tham gia mà người viết không nắm

hết được, chủ nhiệm đề tài tiếp thu không đầy đủ những ý kiến đóng góp của hội đồng khoa học... Một nghiên cứu theo một đề cương chưa chuẩn, đương nhiên chất lượng sản phẩm không cao.

Cho dù đề cương nghiên cứu có hoàn hảo đi nữa, thì cũng chỉ hoàn hảo ở thời điểm thông qua đề cương. Từ lúc xây dựng đề cương đến khi kết thúc nghiên cứu thường là 3 năm. Trong 3 năm đó có nhiều vấn đề trong thuyết minh đề cương nghiên cứu không còn phù hợp do sự tiến bộ rất nhanh của KH&CN và do trượt giá trên thị trường, làm cho một số nội dung trong thuyết minh đề cương nghiên cứu và cả kinh phí không còn thích hợp nữa. Việc nghiên cứu mà không cập nhật những kỹ thuật mới và sự điều chỉnh về kinh phí chắc chắn sẽ ảnh hưởng đến chất lượng các sản phẩm và hiệu quả của việc đầu tư cho nghiên cứu.

*
* *

Trên đây là một vài suy nghĩ về sự bất cập trong công tác quản lý và hoạt động KH&CN đối với các chương trình KH&CN cấp nhà nước thời gian qua, những vấn đề này còn ít được thảo luận và quan tâm. Có lẽ vì đó là việc nhỏ nên ít người để ý, nhưng chắc chắn ít nhiều nó cũng ảnh hưởng đến chất lượng các sản phẩm khoa học và hoạt động khoa học của các nhà khoa học. Hy vọng Luật KH&CN 2013 và Ngày KH&CN Việt Nam lần đầu tiên được tổ chức sẽ là làn gió mới làm bay đi tất cả những bất cập lớn, nhỏ trong công tác quản lý và hoạt động KH&CN, làm cho hoạt động KH&CN đạt hiệu quả cao nhất và tiếp tục khẳng định “cùng với giáo dục và đào tạo, KH&CN là quốc sách hàng đầu” ■